

GEOGRAFISKA NOTISER

*MEDLEMSBLAD
FÖR GEOGRAFILÄRARNAS
RIKSFÖRENING*

I N N E H Å L L:

David Hannerberg: Svensk namnkunskap och svensk geografi.

Allan Weinhausen: Några synpunkter på geografisk skolfilm.

Einar Teiling: Hur åstadkommes en sjökarta?

Sven-Olof Garland: Den ekonomiska geografin med varukännedom vid handelsgymnasierna.

Litteratur:

En regionalgeografi över Sverige. — En ny skolvägskarta över Sverige.

Meddelanden:

Uppsvenska kretsen. — Vänerkretsen. — Västra kretsen. — Södra kretsen. — Uppsvenska kretsen m.fl. — Uppmaning. — Upprop.

N:r 4 1943

D E C.

ÅRGÅNG I

Behöver Ni en karta?

● *Geografiläraren*

I skolundervisning och på fältarbete är generalstabskartan oersättlig.

● *Vetenskapsmannen*

Statliga och kommunala skolor och institutioner rekviderar generalstabsblad och konceptblad samt särtryck ur dessa utan tillståndsbevis.

Begär förslag och prisuppgifter!

Skall Eder karta tryckas?

Vänd Eder då i god tid till det tryckeriföretag, som i över 100 år tjänat den geografiska forskningen.

● *Vetenskapsmannen*

Vår kartredaktions erfarenhet står alltid till tjänst med redigering och ritning av Eder karta, så att bästa möjliga resultat nås vid tryckningen.

● *Geografiläraren*

Generalstabens Litografiska Anstalt

Postfack, Stockholm 1

Rikstelefon: Namnanrop, »Stabslitografen»

GEOGRAFISKA NOTISER

MEDLEMSBLAD FÖR GEOGRAFILÄRARNAS RIKSFÖRENING

Redaktion: H. NELSON (Redaktör och ansvarig utgivare), K. E. BERGSTEN, N. BJÖRSJÖ, GERD ENEQUIST, S. SWEDBERG, THEKLA THUNBERG, J. WESTIN.
Redaktionens adress: LUND.

Årgång 1.

December 1943.

N:r 4.

SVENSK NAMNKUNSKAP OCH SVENSK GEOGRAFI

För någon tid sedan (6. 9. 43.) förekom i Svenska Dagbladet en understreckare med rubriken »Vad heter Vätterns avlopp?». Artikeln var författad av lektorn vid Vasa högre allmänna läroverk i Göteborg, docenten Edvard Thermænius. I densamma lämnades en redogörelse för ett litet experiment, som författaren hade anställt vid en hösttermins början i en första ring av det treåriga gymnasiet. Experimentet bestod i ett prov på svensk namnkunskap, Sveriges karta och några enkla statistiska data om vårt land. De pojkar, som utsattes för detta pedagogiska attentat, hade under föregående skolår läst en kurs i Sveriges geografi, vilken dock enligt gällande föreskrifter främst hade avsett landets naturliga områden och dess ekonomiska geografi.

Experimentet lämnade ett både intressant och nedslående resultat. Många av pojkarna visade en solid okunnighet om de i allmänhet enkla fakta, som provet gällde. Vi geografilärare kunna visserligen tvista om vad som är viktigt, mera viktigt och allra viktigast vid ett prov av denna typ, men i slutomdömet äro vi ense med docent Thermænius. Provet gav ett resultat, som icke var tillfredsställande.

Då det intresserade mig att i någon mån verifiera docent Thermænius resultat, anställde jag vid början av innevarande hösttermin ett tämligen likartat prov i ett par klasser vid Högre allmänna läroverket för flickor i Göteborg. Likalydande uppgifter gävos samma dag i en L I³ med 17 elever och i en 1⁴ med 34 närvarande elever. Den sistnämnda klassen fick hålla på en hel lektion med uppgifterna, första ringen däremot ungefär en halv timme. Det kan här icke bliva tal om

att redogöra för alla tio uppgifterna, vilka i regel voro av mycket enkel typ: Sveriges folkmängd, landskapen i Svealand, Smålands län med deras residensstäder, Norrlands större älvar uppräknade i ordning från norr o.s.v. Vid bedömningen värderades varje riktig detaljuppgift med en poäng. Rätt ordningsföljd belönades med viss tilläggs-poäng. Den övre gränsen för vad de bästa eleverna rimligtvis kunde förväntas prestera låg något under 80 poäng.

Innan jag lämnar en kort redogörelse för medelpoäng o.dyl., skall jag anföra några av svaren på ett par uppgifter. Det skall då visa sig, att resultatet i ganska stor utsträckning bekräftar erfarenheterna från det nyss omtalade experimentet vid ett annat Göteborgsläroverk. Av de 17 gymnasisterna kunde endast 6 fullt korrekt besvara den mycket lätta uppgiften om landskapen i Svealand. Alla 17 visste, att Uppland hör till Svealand. Som Svealandskap nämndes, som man kunde vänta, av ganska många även Gästrikland och Dalsland. Något mera förvånande var att möta Lappland och Norrbotten eller Skåne, Öland och Gottland vid sidan av Uppland och Närke.

Av de 34 förstaklassarna var det nio stycken, som riktigt namngåvo Svealands landskap. Även för det åldersstadiet stod det klart, att Uppland är kärnlandskapet i det gamla Svea rike. De felaktiga svaren föllo nästan undantagslöst inom Götaland.

En annan fråga gällde Sveriges fem största städer. Fem av de 17 gymnasisterna besvarade den frågan rätt. Samtliga hade de tre största städerna på rätt plats, men sedan gingo meningarna i sär. Att Norrköping och Hälsingborg fingo byta plats är relativt ursäktligt, och likaledes ligger det en aning vetande i sådana förslag som Örebro, Borås och Gävle. Mera överraskande var, att Umeå och Boden fingo komma med bland de fem stora.

I första klassen kunde ingen av de 34 flickorna angiva alla fem städerna i rätt ordning. 11 stycken hade de fyra största rätt placerade.

Tre av gymnasisterna kunde nämna de 10 stora Norrlandsälvarna i rätt ordningsföljd. I ettan gick ingen i land med den uppgiften.

Efter denna lilla axplockning bland svaren skall jag lämna några uppgifter om medelpoäng och poängfördelning i de båda avdelningarna.

De 17 flickorna i första latinringen hade kommit till Flickläroverket från 12 olika skolor: fyra från högre allmänt läroverk, tre från samrealskolor, sex från kommunala mellanskolor och fyra från flickskolor. Två hade icke läst Sveriges geografi föregående skolår. Två av de övriga hade senast sysslat med Sveriges geografi föregående läsårs hösttermin, 10 under föregående vårtermin och 3 hade tenterat på detta

kursmoment, då de sökte in vid Flickläroverket. Kunde det konstateras någon skillnad mellan dessa grupper? Materialet är naturligtvis för obetydligt för att tillåta allmänna slutsatser, men även om iakttagelsernas giltighet begränsas till detta speciella fall, kunna de måhända vara av intresse.

Medelpoängen för samtliga 17 flickor var 49. Det högsta värdet (det må förresten under hänvisning till docent Thormænius artikel nämnas, att detta resultat uppnåddes av en elev, som i våras tog realexamen vid Alingsås samrealskola) var 67 poäng och det lägsta 31. Vid uppdelning av eleverna efter föregående skolform framkommo mycket små variationer i medelvärdet: från högre allmänna läroverk 48, från samrealskolor 51, från kommunala mellanskolor 48 och från flickskolorna 51 poäng. Till den sistnämnda gruppen hörde de tre, som hade tenterat på Sveriges geografi för att komma in i klassen.

Så långt detta material räcker, synes det alltså icke vara någon större skillnad på de olika skolformerna. Helt naturligt är, att resultatet påverkas av hur aktuella de prövade kunskaperna äro. De individuella variationerna voro stora, betydligt större än de variationer, som berodde på skolform och kursplan.

Av de 34 eleverna i första klassen kommo 19 st. från 11 olika folkskolor inom Göteborg, fyra från tre folkskolor utanför Göteborg, nio från en privat förberedande skola och två gingo om klassen. De, som kommo från den privata skolan, hade läst Sveriges geografi föregående vårtermin och hade dessutom tenterat på den kursen vid inträdet i läroverket. Eleverna från folkskolorna hade läst Sveriges geografi i tredje och fjärde folkskoleklassen. Själva uppgåvo de, att de slutat med detta kursmoment för ungefär två och ett halvt år sedan.

Jag var själv en smula nyfiken på hur jämförelsen mellan första klassen och första ringen skulle utfalla. Jag hade i andra ettor gjort den iakttagelsen, att eleverna haft påfallande goda kunskaper om Sveriges geografi, men det omdömet hade grundat sig på vad de bästa i klasserna kunde åstadkomma. Jag var icke på förhand alldeles viss om, hur en jämförelse mellan genomsnitten skulle utfalla.

Resultatet blev emellertid, att denna första klass i genomsnitt nådde 28 poäng mot första ringens 49. Gymnasisterna voro alltså avgjort säkrare. Även om jag, för att få lika stora avdelningar, tog ut de 17 bästa i första klassen, nådde dessa i genomsnitt icke högre än 38 poäng. De individuella variationerna voro emellertid mycket stora, och den säkraste flickan i första klassen, som nådde 60 poäng, låg icke långt efter den bästa gymnasisten.

Uppdelas även detta material efter de skolor, från vilka eleverna hade kommit, erhållas följande resultat: medelvärdet för alla folkskoleleverna var 26 poäng, för dem som kommo från privat förberedande skola nära 35 och för de två, som gingo om klassen, 18 poäng.

Jag har ägnat det lilla pedagogiska experimentet denna utförliga redogörelse för att få tillfälle att betona några viktiga ting.

Det är ingen tvekan om att folkskolan i allmänhet ger en mycket god geografiundervisning, och även väl tillgodoser den detalj, som här har varit föremål för undersökning. Jag kan av erfarenhet med tacksamhet betyga, att geografiundervisningen i vissa folkskolor står synnerligen högt. Sveriges geografi, som i folkskolan får en förhållandevis utförlig behandling, avslutas emellertid ungefär $2\frac{1}{2}$ år före inträdet i den fyraåriga realskolans första klass. Det är därför naturligt, att mycket, som var aktuellt i fjärde folkskoleklassen, har hunnit sjunka i glömska till läroverkens ett-fyra. Det är givetvis önskvärt, att någon repetition av Sveriges geografi äger rum redan i folkskolan. Om detta sker eller kan ske vet jag emellertid icke.

I realskolan måste Sveriges geografi föras på tal redan före avslutningsklassen. Det kan ske då och då, gärna i underhållande form såsom »allmänbildningsfrågor». Läraren kan hektografera ut små förhörskartor med beteckningar för de städer, floder, sjöar o.s.v., som eleverna skola namngiva. Dessa kunna en stund få läsa på i kartböckerna och påminna sig en viss sak, ett landskap med dess samhällen, en flod med städer, kraftverk och industrianläggningar, varefter läraren visar en liten serie bilder till detta. Läraren kan ordna en liten utställning av de moderna, geografiskt mycket värdefulla industriannonserna. Jag behöver emellertid icke uppehålla mig mera vid detta. Alla lärare veta, vad det gäller, och de flesta ha själva mycket mera att komma med.

Som kurserna hittills hava varit utformade, har detta arbete med Sveriges geografi före realskolans avslutningsklass främst kunnat förläggas till näst högsta klassen, där det är ganska gott om tid, och dit man gärna vill flytta litet av den överfyllda avslutningsklassens arbete. Där kan t.o.m. en ganska systematisk genomgång av Sveriges karta medhinnas.

Av mitt prov i gymnasiet och realskolans nybörjaravdelningar tycktes det framgå, att ett sådant arbete med Sveriges geografi bedrives, och att det ger resultat, men en viss reservation är kanske nödvändig. En icke skolman skulle alldeles säkert genast framföra den. Han skulle säga, att det bättre resultatet i första ringen icke beror på vad skolan gjort utan på elevernas större mognad och på allt, som de hava lärt sig

genom resor, tidningar, radio, bio o.s.v. Detta är naturligtvis i viss mån riktigt, och det skulle vara synnerligen intressant att exakt utröna, vad det betyder. Törhända finns det sådana undersökningar, fast jag icke känner till någon, och fast det förefaller, som om metodiken för en sådan undersökning skulle vara mycket vanskelig. Att vaken ungdom i vår tid med nödvändighet lär sig mycket om Sveriges geografi genom allt det som förekommer i radio och i tidningarna kan visserligen förefalla ganska självklart. Men jag har dock svårt att tro annat, än att det är en ganska begränsad kategori av realskoleelever, som på det sättet tillägnar sig mera avsevärda kunskaper. Det förefaller t.ex. tämligen otroligt, att flickorna i den åldern ur tidningarna skulle lära sig någonting om cellulosakemiens utveckling eller om den nya svenska gödningsämnesindustrin.

Jag anser mig därför kunna understryka, att den konstaterade förbättringen beträffande kunskapen om Sveriges geografi främst måste tillskrivas skolarbetet, undervisningen i realskolan. Därmed är icke sagt, att allt där är gjort, som borde och kunde göras. Tvärtom: i fråga om det allmänna resultatet gäller i fullt mått, vad docent Thernænius skrev i sin artikel i Svenska Dagbladet: det är icke tillfredsställande.

Det sagda har gällt folkskolans och realskolans undervisning. Vad finns att i detta sammanhang tillägga om gymnasiet? Först och främst att det för närvarande är mycket svårt att under lektionerna hinna befästa den grund av kunskaper om Sveriges landskap och län, om landets sjöar, floder och berg, om städer och samhällen, varförutan alla allmänna fysiskt-geografiska och ekonomiskt-geografiska resone-mang bliva till ett vagt och ytligt »filosofierande». *Det är mycket svårt, att på gymnasiet nå fram till fasta och detaljerade kunskaper om Sverige.*

Detta gäller om dem, som läsa geografi i det differentierade gymnasiet. Hur förhåller det sig med de övriga? Därom vet jag intet, och jag har ej tänkt att anställa någon undersökning därom.

Ty utan varje sådan undersökning kan jag kraftigt framhålla det fantastiska i att största delen av våra gymnasister sluta läroverken utan att på det högsta stadiet hava fått en kurs i svensk geografi. Alla geografilärare äro ense om att det nuvarande systemet är felaktigt. Men skulle icke hela den bildade opinionen kunna enas om denna lilla detalj i det stora problemkomplexet om skolundervisningens organisation: att en kurs i Sveriges geografi bör vara obligatorisk för alla, som hava förmånen att undervisas på läroverkens högstadium.

Vi geografilärare måste här fråga oss, om vi själva hava någon skuld i det rådande tillståndet. Har det verkligen lyckats oss, att så

utforma vår undervisning, att det berättigade i det framförda önskemålet framstår som självklart?

Att det skall undervisas i »samhällslära»: om det svenska samhällets organisation, styrelse och förvaltning, om sociala åtgärder och reformsträvanden, om folkrörelserna och vad mera, som hör till vedertagen utformning av begreppet »samhällslära», därom äro alla ense. Detta kursmoment är av väsentlig betydelse på skolans avgångsstadier. Det är icke fråga om att på något sätt bestrida dess prioritet. Men det förefaller mig odisputabelt, att kursen i samhällslära skulle berikas, om den kombinerades med undervisning i modern svensk geografi: med en geografisk framställning av de svenska naturtillgångarna, den svenska befolkningen och det svenska arbetet. Jag vet, att något av det, som jag tänker mig ingå i denna kurs, redan inrymmes i »samhällsläran». Det allra mesta saknas dock men borde få komma med, för att bilden av det moderna svenska samhället skall bliva så fyllig som möjligt. Kunde det lyckliga inträffa, att dessa varandra kompletterande kursmoment, det »samhälleliga» och det geografiska, finge ingå på det högsta gymnasiestadiet, borde lämpliga läroböcker utarbetas i samverkan mellan representanter för historia och geografi, statskunskap och nationalekonomi, ja, även sociologi, när denna sistnämnda vetenskap får sin svenska utformning.

Är detta program en utopi? Mycket beror på uppläggningsen av gymnasieorganisationen och av gymnasiets kursplaner inom den nu arbetande skolkommissionen, och därom är ännu så litet känt, att inga omdömen för närvarande kunna fällas. En väsentlig förutsättning för det här skisserade programmet om samverkan mellan samhällslära och geografi är dock den, att kursen i svensk geografi göres obligatorisk, och att den förlägges till det högsta stadiet.

Mycket mera vore att säga om arbetets organisation på gymnasiets högsta stadium och om den pedagogiska utformningen av kursen i Sveriges geografi. Men för tillfället är det sagda nog. För tillfället har för mig varit särskilt angeläget att beträffande Sveriges geografi på gymnasiet betona ett önskemål: *att på gymnasiets högsta stadium inlägges en kurs i Sveriges geografi och att denna göres obligatorisk.*

Bara en sak till: Det är verkligen icke endast månhet om geografi-ämnets timal, som driver fram detta önskemål. Det bottnar djupare. Det må låta som överord och det må verka sentimentalt, men det är faktiskt en hjärtesak: att till det bästa, som landet äger, till ungdomen i dess bästa ålder, få meddela kunskapen om och kärlek till något av det yppersta, som finnes: dagens arbetande Sverige.

DAVID HANNERBERG.

NÅGRA SYNPUNKTER PÅ GEOGRAFISK SKOLFILM

I våra skolor, såväl folkskolor som högre skolor, visas skolfilm i allt större utsträckning, även om vi än så länge ligga långt efter många andra kulturländer. Ofta beredes hela skolan tillfälle att på någon offentlig biograf få se skolfilmer eller kortfilmer av intresse för skolan. Kanske arrangeras visningen i skolans aula eller något annat av skolans större rum. Här få då så många elever som möjligt på kortast möjliga tid se så många filmer som möjligt. En del klasser eller ringar få se film, berörande gebit, som de kanske skall läsa först om ett eller ett par år, andra få se sådant, som de för länge sedan läst. Att nyttan av en sådan filmförevisning ej kan bliva stor, säger sig självt. Skolfilmen blir under sådana förhållanden mer eller mindre ett nöjesmoment, som har föga att göra med den egentliga undervisningen. I stället bör filmen passas in i sitt sammanhang. En film över de norska fjällen bör visas vid genomgång av Norges ytbildning, en film över vinodling och vinberedning i samband med behandlingen av Frankrikes näringsliv o.s.v. Lokal bör vara klassrummet eller geografisalén, där sådan finnes. Just före filmens visande bör läraren ha gått igenom det kapitel, som filmen behandlar. Den blir då till god hjälp vid läxpreparationen och ger liv åt lärarens framställning.

Att filmen ej alltid användes som den bör, beror tyvärr ofta på läraren. I de flesta fall hyres filmen av något bolag. Det gäller då att ha beställt filmen, så att den kommer fram till avsedd lektion. Många beställningar bli nödvändiga, liksom en viss planering för de närmaste geografielektionerna. För läraren ter det sig under sådana förhållanden vida enklare att visa film för hela skolan några få gånger per termin. Den bästa lösningen är givetvis, att varje skola eller skoldistrikt har sin filmapparat och lägger upp sitt eget filmarkiv, så att filmen alltid finnes till hands. Här lägger emellertid ekonomin ofta hinder i vägen.

Även det nuvarande skolfilmsbeståndets kvalitet har emellertid bidragit till att filmen inom skolan ej fått den plats, den bör ha. De skolfilmer, geografiläraren har att välja bland, äro ej alltid anpassade efter den geografiska undervisningens krav. Vid inspelningen av den geografiska skolfilmen har ytterst sällan inhämtats råd från pedagogers sida. Ledningen för Svensk Filmindustris skolfilmsavdelning har emellertid nu kommit till insikt om skolfilmens brister och arbetar på en omläggning av hela sitt skolfilmsbestånd i geografi, så att detta mera

blir i överensstämmelse med geografiundervisningens behov. Då i dessa dagar krav höjas på att ungdomen bör få en bättre kunskap om sitt eget land, är det naturligt, att början göres med en film över Sveriges geografi. Den är avsedd att utkomma i åtta rullar, varav de två första, behandlande Skåne, Blekinge och Halland, beräknas föreligga färdiga i början av år 1944.

Den nya filmen över Sveriges geografi, i första hand gjord för folkskolan men senare avsedd att omändras i överensstämmelse med läroverkens behov, avses ersätta de flesta av de specialfilmer, ofta av föga geografiskt värde, som nu finnas över Sverige. Bland ett stort antal filmer har den med dessa obekante läraren svårt att göra sitt val. Ofta får han en film, som undervisningen ej är betjänt av. Den för geografien knappt tillräckligt tillåta tiden kan ej tillåta sådana filmer. Vad skolan behöver är i stället i första hand en film över varje land, behandlande såväl landets natur- som kulturgeografi och i möjligaste mån anslutande sig till lärokurserna. En sådan film, användbar såväl vid genomgång som vid repetition, gör det geografiska stoffet mera levande för eleverna och ger dem minnesbilder för genomgångna fakta. Vid sidan av sådana standardfilmer bör från vissa länder finnas en del specialfilmer, dock ej många, behandlande en för landet karakteristisk näringsgren, som skolfilmen ej förut skildrat i detalj, eller ett eller ett par fysiskt-geografiska särdrag. Tydligt bör framhävas näringslivets samband med naturlandskapet.

Liksom all förstklassig undervisning följdriktigt och så småningom för fram till målet, så bör också i en skolfilm den ena bildserien logiskt följa på den andra. Här och var bör en karta läggas in, så att eleven aldrig förlorar ur minnet det rent lokala sammanhanget. Vid skildringen av mera svårförståeliga begrepp kan med fördel inläggas en tecknad film. Genom en sådan bör t.ex. de skånska horstarnas uppkomst göras lättförståelig. I samband med torvupptagning kan en torvmosses framväxt klargöras, vid skildringen av den rikliga vattentillgången i Hallandsfloderna kan en tecknad film visa orsakerna till den rikare nederbörden i västra Sverige i motsats till östra Sverige.

För att ej gå miste om orsakssammanhanget är det av vikt att aldrig förlora bilden. Texten bör därför inpassas på själva bilden och ej som förr varit brukligt mellan ett par bildserier. Det får emellertid ej förbises, att eleven, särskilt på lågstadiet, behöver god tid för att hinna ta del av texterna. Han orkar ej med att samtidigt se film och läsa text, men låter man under textläsningen filmen stå stilla, behåller han fortfarande bilden i minnet. Viktigt är att texten göres så kortfattad

som möjligt och att den är avpassad efter de elevers åldersstadium, för vilka den är avsedd.

Många av de nuvarande skolfilmerna i geografi behandla med förkärlek ett områdes s.k. sevärdheter. Detta är givetvis ej skolfilmens mening, hur intressanta dessa sevärdheter än kunna vara. Det gäller i stället att fånga landskapets karaktär, det alldagliga, det regelbundna. Härav följer att många bildserier kunna förefalla överflödiga och självklara. Liknande bildserier ha kanske rent av visats från kort förut skildrade områden, men utelämnar man desamma av rädsla för upprepningsning, skulle resultatet bli olyckligt. Landskapet skulle delvis förlora sin karaktär.

I möjligaste mån måste bilden göras levande. Vid skildringen av ett områdes näringsliv faller det sig naturligt att visa någon slående tillverkningsdetalj eller ett betydelsefullt led i produktionen. På sådana bildserier händer alltid något. Svårare är det att ge liv åt landskapsbilden, men om möjligt bör det anordnas så, att människor i arbete eller djur i rörelse komma med. Vad som sker på bilden drar eleven sig lätt till minnes och kan då också lättare anknyta till vad som i övrigt förekommer på ifrågavarande bildserie.

För växlingen mellan detaljbilder och översiktbilder kan några regler ej ges. Här måste prövas från fall till fall. Ofta har översiktsbilden ej så mycket att ge. De för landskapet utmärkande dragen urskiljas endast med svårighet. Om emellertid en serie detaljbilder avslutas med en översiktbild, bli detaljbilderna inbördes jämförbara vad beträffar läge och storleksförhållanden och orsakssammanhanget förtydligas. Den för detta ändamål bäst lämpade bilden är flygbilden. Denna har dessutom den förtjänsten, att den i sig är rörlig. Härigenom ger den bilden illusion av liv.

Här framlagda synpunkter på den geografiska skolfilmen göra på intet sätt anspråk på allmängiltighet. Det geografiska landskapet är i sig så skiftande, att ledmotiven vid valet av bildserier ofta måste prövas från fall till fall.

ALLAN WEINHAGEN.

HUR ÅSTADKOMMES EN SJÖKARTA?

EN LITEN HANDLEDNING.

När geografiläraren skall föreslå intresserade elever uppgifter för fältundersökningar såsom enskilt arbete, bör han i första hand välja en uppgift, som dels är enkel att genomföra utan vidlyftig apparatur,

dels ger eleven en skolning i vetenskaplig metod och noggrannhet och dels ger ett verkligt, praktiskt användbart resultat. Dessa fördelar når eleven vid utarbetandet av limnomorfologiska kartor. Som ett extra plus kommer nöjet av friskt och härdande friluftsliv.

Här behöver ej närmare påpekas det betydelsefulla inslag i landskapsbilden, som våra 96.000 sjöar utgöra. Betydelsen förbises lätt i vårt sjörika land, då endast ett ringa fåtal betänker, att sjölandskaps-typen med dess underbara blandning av sjö och land är en stor sällsynthet på jorden och endast finnes i Fennoskandia, norra Nordamerika och ytterligare ett par områden, som varit nedisade under kvar-tärtiden.

Vid seklets början funnos morfologiska kartor endast över ett fåtal svenska sjöar utom vissa sjöar, som ha betydelse för sjöfarten eller undersökts för fiskeriändamål. Under 1900-talet har intresset för sjökartor stegrats och Sveriges geologiska undersökning har lagt upp ett sjökartarkiv samt i övrigt stimulerat intresset. En översikt av våra sjöars djup på grundvalen av kartarkivet har publicerats av Dr K. E. Sahlström i Svensk geografisk årsbok 1942. Samme författare har i S.G.U:s årsböcker för 1915 och 1929 meddelat förteckningar på lodade sjöar. År 1942 funnos i arkivet 370 kartor och en katalog med djupuppgifter för nära 1.000 sjöar. Detta utgör dock blott en försvinnande del av våra sjöar och nya bidrag äro nödvändiga för att få en fylligare bild av våra olika sjötyper. Här kan geografiläraren göra en insats i utforskandet av en viktig del av vårt lands geografi.

I avsikt att stimulera detta forskningsarbete skall här meddelas den rätt enkla metodik, som användes.

Utgångsmaterialet är en konturkarta över den sjö, som skall lodas. Man måste då vända sig till lantmäteriarkeivet i länet och kopiera sjökonturen från gårdskartorna. Då sjöarna ofta tjänstgöra såsom gränser, blir det ofta flera konturbitar, som skola sammanfogas. För att undvika förvridning förstoras sjökonturen från den topografiska kartan till gårdskartans skala, varefter bitarna hopklistras efter denna mall. Därest moderna ekonomiska kartor och fotokartor finnas över sjöarna, kunna dessa kartor med fördel användas.

LODNINGEN.

Därefter kommer fältarbetet, lodningen. I grunda sjöar användes handlod, i djupare lodmaskin. Lodet är av bly med ögla och helst också en spetskopp för erhållande av bottenprov. Koppen stänges vid

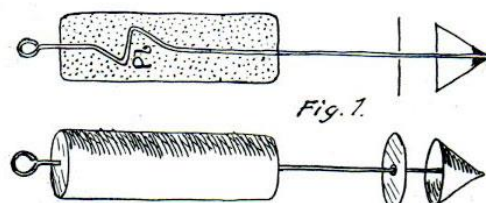

Fig. 1. Lod med spetskopp
och mässingslock.

upphissningen genom ett tunt mässingslock, som glider lätt kring skaftet. Vikten bör ej vara för stor, 1—2 hg för handlod, 2—3 hg för maskinlod. Lodet är lätt att tillverka för en tilltagsen ungdom, annars kan vilken smed som helst göra ett efter ritning, se fig 1. Till lodlina tar man gäddraglina, helst flätad, vilken förses med karbinhake och därefter i *vått* tillstånd uppstickes i meter med korta bomullsband, som knopas kring linan och därefter *sys* fast. Efter en tids användning bör uppstickningen kontrolleras! För att lättare hålla reda på längden böra knoparna ha olika färg, t.ex. röd vid 5 m, blå vid 10 m, röd—vit vid 15 m, blå—vit vid 20 m o.s.v., samt vita vid varje meter. Halvmetrarna uppskattas.

En 25 meters lina räcker i regel för flertalet, ej för stora sjöar. Lodlinan lindas upp på en gäddragsvinda. För större sjöar, där djupet i stora delar är mer än 20 m, användes lämpligen en enkel lodmaskin, fig. 3. Denna består av en rulle med vev på stativ samt ett linhjul med exakt spårkrets av t.ex. 5 dm, kopplat till en slagväljare. Bägge apparaterna fästas på ett bräde, som vid lodningen lägges tvärs över båtens relingar. Lodet bör vara så tungt, att inte linan slirar på linhjulet, vilket måste löpa lätt. Linan, t.ex. smäcker, tjärad flagglina, behöver ej uppstickas. Den lägges bäst ett varv kring spårhjulet, vars spår måste vara dimensionerat därefter. Vid lodningens början vrides hjulet så att slagväljaren visar på noll, då lodet hänger i vattenbrynet. På lodstationen släppes linan ut, i början fortare men ganska sakta, när lodet når botten. Bromsningen sker enklast med handen mot rullen. Då lodet just tagit botten, avläses slagväljaren, siffran divideras med spårets omkrets i meter, kvoten är djupet.

En mellanform är lodmaskin (fig. 2) med uppstucken lina, vinda samt löphjul utan slagväljare, vartill kan tas ett barnvagns- eller cykelhjul med fäljen klädd med slitbanan av ett kasserat omvänt cykeldäck. Denna enkla anordning är bekväm att arbeta med och tidsbesparande, vilket underlättar roddarens ofta besvärliga arbete. Vid bottenkänningen tränger lodet mer eller mindre djupt ned i gyttjan, varför det ej får rusa ned med fallhastighet. Så småningom lär man

Fig. 2. Lodmaskin med löphjul utan slagtäjljare.

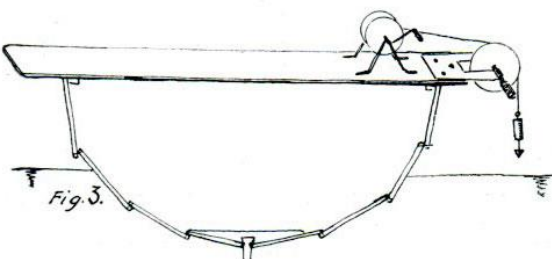

Fig. 3. Lodmaskin med löphjul och slagtäjljare.

sig känna, när lodet når botten. Kontroll erhålles genom lodkoppen, som då måste tömmas för varje lodskott.

Lodningsstationerna väljas efter två system. Enklast är att lägga lodningsprofiler mellan uddar eller andra på karta och strand lätt identifierbara punkter. Vintertid, då isen bär, har man blott att väcka med uppmätta mellanrum och loda i vakarna. Väckningen sker enklast med spett och ett cylinderborr, som fås i affärer för fiskeredskap. Om lodmaskin användes, medföres den på en kälke.

Distansmätningen sker med lina eller tvåmetersstake, en fast »passare», som lätt spikas ihop och broddas. Genom profilmätningarna får man därvid korrektiv på kartavstånden. En exakt metod vintertid, i synnerhet om kartan är mindre noggrann, är att göra ett rutnät eller endast ett koordinatsystem med lodprofiler vinkelrätt mot en baslinje i sjöns längsriktning. För vinkeluttagningen användes kors-tavla eller vinkelprisma.

Sommartid sker lodningen från båt. Det gäller att få en säker roddare och helst en kölbåt. Lodaren bestämmer profilerna och bedömer, hur tätt lodskotten böra läggas. På långa profiler räcker det med lodskott för vart 40nde årtag, vid korta profiler bör avståndet mellan lodningarna vara 20 eller t.o.m. 10 årtag, speciellt om botten på grund av öar kan förmodas erbjuda växlande djup. I smala sund lodas efter uppskattning mitt i sundet. Lodaren riktar in båten i den utvalda profilens kurs från stranden och roddaren utväljer ett par ensmärken akter över, som han sedan obrottsligt måste hålla sig till. Vid det överenskomna antalet årtag sker inbromsning med bibehållande av båten i profillinjen, varefter djupet tages. Viktigt är att rodden hela tiden är jämn och inbromsningen likformig. Profilen blir genom lodskotten uppdelad i partier om 40, resp. 20 eller 10 årtagslängder. Efter

sista lodskottet fullföljes profilen fram till målet och antalet resterande årtag antecknas.

Lodaren anger i anteckningsboken noggrant profilen, antalet årtag mellan lodskotten, djupet på varje station samt vind- och strömförhållanden m.m. Exempel: klappbryggan vid Tebo—udden norr Loviken, 40 årtag. Flytbladen slut vid 25 årtag, 4; 7; 12; 15; 17; 16; 11; 5; vid 25 årtag block på grynnan c. 50 m vänster, 4; 3; 15 årtag till stenstrand. Frisk nordlig vind.

Profilerna läggas mer eller mindre tätt, beroende på örikedomen och den i övrigt funna bottenmorfologien. I utpräglade dalsjöar kunna de läggas glesare och gärna i sicksack. Med- eller motvind betyda intet, blott kursen hålles strickt, skillnaden blir blott, att delsträckorna bli större i medvind än i motvind. Lämpligt är att varje kväll lägga in lodningsresultaten, åtminstone preliminärt, på kartan. Då erhålles en gradvis växande uppfattning av bäckenets bottenform och eventuella kompletteringar kunna i tid företagas.

En omständighet, som stundom nödvändiggör en komplettering av kartan med egna mätningar, är den ofta felaktiga placeringen av smärre öar eller kobbar, vilka t.o.m. kunna saknas på kartorna. Genom sjösänkningar kunna dessutom öar uppkomma efter kartans uppmätning. För lantmätaren spela småöar föga roll, då de icke räknas såsom ekonomiskt viktig del av marken. För geografen, speciellt för limnomorfologen, äro de däremot av största betydelse. Vintertid kunna de inläggas på kartan genom distansmätning, sommartid genom insyftning från flera säkra utgångspunkter, varför kompass, t.ex. av Silvatyp bör ingå i utrustningen. Man kan också lägga en eller flera profiler så, att de tangera den fel- eller oplacerade kobben, och i protokollet anteckna, vid vilka årtag den passerades. Lodskott kan då ske under farten genom att kasta lodet något framåt.

Om sjömätaren är botaniskt intresserad, bör han taga hänsyn till strandvegetationen. Vattenöverståndarnas utbredning inlägges genom rekognoscering mellan profiltagningarna. Beträffande flytbladsväxterna och submerserna sker denna genom att vid början och slutet av profilen anteckna årtagen, då båten passerar dessa bältens gränser. Vattenvegetationen inlägges på särskild karta och man erhåller en fylligare bild av sjöns natur. För verkliga vegetationsprofiler är denna metod alltför grov. En exakt metod finner man i Sven Thunmark, *Der See Fiolen*, *Acta Phytogeographica Suecica* II, 1931.

DJUPKARTAN.

Inläggning av de funna djupen på kartan efter distansmätning från isen ger sig själv. Vid roddförfarandet däremot har man endast relativa avstånd, 40, 20 eller 10 årtagsavstånd. Lodningsstationerna måste då fördelas på kartans profillinjer genom *interpolering*. Man behöver dock ej alltför ängsligt taga hänsyn till »udda» årtag på sista sträckan. Om en profil t.ex. ger till resultat 13 stycken 40-årtagssträckor plus 16—25 årtag, delar man upp profilsträckan i 27 delar, d.v.s. låter sista sträckan vara 20 årtag. Felet blir flera meter för sista lodskottet men för de övriga bli felet allt mindre och kunna negligeras. I föreliggande exempel blir 40-årtagsavståndet *delsträcka* och halva delsträckan kalla vi för *enhetsavståndet*. Enhetsavståndet tas först ut genom att mäta profilens kartlängd i mm och dividera med 27. Denna längd insättes på en god passare, lämpligen en sådan med skruvinställning, och med denna »spatserar» man kartprofilen utefter. Blir det då precis 27 passraravstånd, är allt gott och väl, annars får motsvarande justering på passaren företagas. Denna procedur kan på långa profiler bli ett tålmodsprövande knåpgöra. Lodskotten falla i exemplet på ändpunkterna av jämna enhetsavstånd och djupsiffrorna införas på kartan.

Om sista sträckan är 75 % eller mer av delsträckan, räknas den såsom *hel* delsträcka, är den 25 % eller mindre, negligeras den. Är delsträckan = enhetsavståndet, är det bara att uppdelat profilavståndet i antalet lodningsstationer + en, då lodskotten komma på rätt plats. Observera, att enhetsavstånden vid olika profiler kan växla, beroende på vind, strömsättning, roddare m.m.

Metoden är enkel men förvånande exakt, vilket visar sig vid skärningspunkterna mellan korsande profiler, som man för kontrollens skull bör lägga in. Våra sjöars bäcken äro i regel grunda tråg eller »tallrikar» med små djupdifferenser utanför bråddjupet. Av största intresse äro därför de djuprännor, som påträffas i tektoniskt betingade bäcken.

På grundval av det så erhållna nätet med djupsiffror interpoleras därefter de punkter, som skola bilda stommen för djupkurvor vid var 5. eller 10. meter. Exempel: om två närliggande lodpunkter visa 9 och 13 m, delar man avståndet mellan dem i 4 delar. De tre mellanpunkterna ligga då, förutsatt att avstånden icke äro alltför långa, på 10, 11 och 12 meters djup. På detta sätt konstrueras alla sannolika punkter för 5, 10, 15, o.s.v. m. 5-meterspunkterna sammanbindas med

linjer, vilka dragas i kurvor i anslutning till strandlinjen och öar. På samma sätt dragas linjerna för 10, 15 etc meters djup. Dessa linjer äro de sökta *isobaterna*, vilka ge en synnerligen god reliefuppfattning av sjöbäckenets form.

När isobaterna äro slutgiltigt dragna, får kartan bättre reliefverkan, om den laveras. Man tillreder en svag blå vattenfärg i tillräcklig mängd och lägger denna i ett tunt skikt över hela sjön utan att sätta penseln två gånger på samma ställe. När färgen torkat, pålägges samma färg, alltså i dubbel nyans, på området innanför den första isobaten, därefter än en gång på den tredje isobaten område etc. De djupaste partierna få de mörkaste tonerna. En del geografer göra tvärtom, de ge strandområdet den mörkaste blå tonen och låter avtoning ske mot djupet. Vilket man väljer är en smaksak, naturligtast torde vara, att de tjockaste skikten betecknas mörkast.

Till slut en maning. Varje karta bör, helst i original, överlämnas till Sveriges geologiska undersöknings sjökartarkiv, postadress *Stockholm 50*. Därigenom blir det nedlagda arbetet allmänt fruktbarande och ett verkligt bidrag till den svenska limnologien.

EINAR TEILING.

DEN EKONOMISKA GEOGRAFIEN MED VARUKÄNNEDOM VID HANDELS- GYMNASIERNA

I ett föregående nummer av Geografiska Notiser framfördes av lic. Nordenskjöld vissa synpunkter på den ekonomiska geografiens och varukännedomens utformning vid våra handelsgymnasier. Författaren berörde därvid frågor, som sedan länge borde ha diskuterats mellan de lärare, som äro verksamma inom dessa ämnen. Den ekonomiska geografin och dess uppgift har ju länge stått i skottlinjen och i dessa dagar har ämnets betydelse blivit större än någonsin.

Undertecknad kan instämma i mycket av det, som anfördes i nämnda artikel. Lämpligheten och nödvändigheten av att först noggrant klarlägga de fysisk-geografiska förutsättningarna för den materiella kulturens utveckling är således uppenbar och man bör ständigt ge akt på, att eleverna ej tappa bort dessa grundläggande fakta. Tyvärr är deras förkunskaper häruti förvånansvärt dåliga. Detsamma måste sägas om den allmänna kartkännedomen. Jag har här mångenstädes

påträffat den mest fatala okunnighet och måste liksom författaren ställa mig litet tveksam inför metodiken i den undervisning, som tidigare kommit många elever till del. De nämnda bristerna försvåra tyvärr undervisningen åtskilligt och utdryga på ett onödigt sätt kursen, som ju redan i sig själv är utomordentligt omfattande. Med det antal timmar, som står till förfogande, kan tid ej offras till någon separat repetition av realskolans kurs, utan luckorna, främst i namnkännedom, få fyllas under terminens gång genom ren kartexercis.

Kursens storlek gör dispositionen av densamma ytterst betydelsefull. En dominerande fråga är därvid den, om geografien och varukännedomens böra hänga ihop eller utgöra två ämnen med olika lärare. Författaren är därvid böjd att ge prioritet åt det sistnämnda alternativet och framhäver att kompetenta lärarkrafter därvid lättare skulle kunna erhållas till båda ämnena. För min del kan jag härvidlag ej följa författarens numera något reaktionära synpunkter. Tvärtom finner jag det vara en utomordentlig fördel att de båda ämnena äro sammanslagna. (På Stockholms handelsgymnasium är detta fallet sedan några år tillbaka). Undervisningen i ekonomisk geografi får på så sätt ett absolut nödvändigt komplement, ämnet fördjupas och blir betydligt intressantare och mer levande för eleverna. Särskilt i dessa tider, då dagsaktuella försörjningsfrågor av de mest skilda slag ofta måste tagas upp till separat behandling, är det absolut nödvändigt, att läraren i ekonomisk geografi även behärskar den varukännedom, som behövs för en fullständig belysning av problemen. Sant är att ämnet härigenom blir ytterst vidlyftigt, speciellt nu då den syntetiska produktionen svämmar ut allt mer. Men det kan ej hjälpas. Den akademiskt bildade geografen får finna sig i att, eventuellt på egen hand, sätta sig in i det, som behövs för en effektiv undervisning.

Den speciella varukännedomens får under sådana förhållanden till uppgift att fördjupa elevernas kunskaper inom vissa branscher. Storleken och dispositionen av ämnet vid de skilda handelsgymnasierna blir naturligtvis beroende av den apparatur och övrig material, som på olika håll står till förfogande. Vid Stockholms handelsgymnasium, där en stor del av tiden ägnas åt mikroskopiska övningar, har det ansetts lämpligast att i huvudsak begränsa undervisningen till textil-, pappers- och livsmedelsbranscherna. Genom en dubblering av timantalet kan 25—30 elever beredas möjlighet att delta.

Frågan om den speciella varukännedomens skall förläggas till 1:sta eller 2:dra året kan onekligen diskuteras. Författaren framhåller därmed rätta, att avgångsklasserna äro så tyngda av andra ämnen, att de

ej böra i onödan belastas. Mycket beror emellertid på hur kursen i ekonomisk geografi med varukännedom disponeras i de tvååriga linjerna. Uppenbart är således att den speciella varukännedomen om möjligt bör komma något i efterhand, så att den ej behandlar för eleverna helt okända frågor.

Tiden är kanske ej lämplig att alltför noggrant precisera hur dispositionen av den ekonomiska geografien med varukännedom bör se ut. Den utformning, som ämnet med nödvändighet får för närvarande måste naturligtvis läggas om, när mer ordnade förhållanden inträda i världen. Vid Stockholms handelsgymnasium utgår undervisningen nu hela tiden från produktionen, distributionen och konsumtionen av de olika varorna, i avsikt att delge eleverna så stora och sammanhängande vyer som möjligt. Någon landgeografi i vanlig bemärkelse förekommer ej utom för Sverige. Däremot utnyttjas varje tillfälle att belysa de förändringar i skilda länders försörjning, som skett under de senaste 5 åren och alltjämt sker. Läraren får här komma med de faktiska sakkuppgifterna och problemen diskuteras sedan med eleverna. Det blir med nödvändighet ett rätt improviserat och för läraren ganska betungande program, men det synes mig i hög grad göra ämnet levande för eleverna.

SVEN-OLOF GARLAND.

LITTERATUR

EN REGIONALGEOGRAFI ÖVER SVERIGE.

Rektor Jalmar Furuskog har utgivit en regionalgeografi över Sverige, »Vårt land». Det är ett djärvt försök att bemästra en svår uppgift, som annars ingen modern svensk geograf fullföljt, och arbetet måste betecknas som det enda i sitt slag, vi äga. Förf. vänder sig uttryckligen till en bred publik. Framställningen är mycket god och lättflytande, fotografierna med hänsyn till rådande restriktioner förnämliga. Trots den lätta stilen ha antalet lämnade fakta blivit mycket stort, och geografilärarna ha fått en utmärkt källa att ösa ur. Svagheter i framställningen, bl.a. brister i terminologien, uppgifter som kunna diskuteras, och underlåtenhetssynder, som man någon gång tycker sig spåra i texten, är man villig att överse med.

Men arbetet har två väsentliga brister, som också måste påpekas. Den ena har förf. sannolikt ej huvudansvaret för. Det är för dyrt, 30 kr. häftat. Den stora läsekrets, boken borde vara avsedd för, nås inte.

Det andra huvudfelet är, att det saknas nästan helt kartor, geografiens outhärliga uttrycksmedel. Alla svenska barn ha sedan ett par decennier med penna och färgkritor arbetat med Sveriges karta i folkskolan och ha fått vänja sig vid kartbilden. Inga bokförlag och inga författare borde vara rädda för att även i en s.k. »populär» framställning utesluta ganska mycket av vackert och dyrbart, men i sak föga givande fotografiskt material och ersätta detta med kartor. I ett stort antal specialundersökningar finnas goda översiktskartor, kartogram och åskådliga detaljkartor från olika grenar av vårt lands natur- och kulturgeografi, värdefulla att sammanställa i en lättillgänglig regionalgeografi. Det är bara att välja.

K. E. B.

EN NY SKOLVÄGGKARTA ÖVER SVERIGE.

Skolväggkartor i tillräckligt stora skalor ha vi aldrig varit bortskämda med, och särskilt har bristen på stora kartor över Sverige varit påfallande. På de mest gängse har vårt land fått dela rum med Nordens övriga länder i den lilla skalan 1 : 1.000.000, och det bör inte förvåna, om en sådan karta gör dålig tjänst för åtminstone den bakre hälften av en fulltalig klass. Egentligen är det rätt anmärkningsvärt, att just Sverige blivit så dåligt lottat, då ju flertalet övriga länder i Europa äro gynnade med större skalor i materiellrummens kartförråd.

Rektor Jalmar Furuskog har slutligen gjort slag i saken och åstadkommit en karta över Sverige i tre delar (Norstedt & Söners förlag). Därigenom har skalan kunnat tagas så stor som 1 : 300.000 och varje del ändå fått ett så hyggligt format som 175×225 cm, trots att delarna gå åtskilligt om lott, vilket givetvis är fördelaktigt. Initiativet till tredelningen kan inte skattas nog högt.

Kartan gör med sin färgbeteckning närmast intryck av att vara ekonomisk: gult för odlad bygd, grönt för skogsmark och blekt violett för fjällområdet, varjämte myr angivits med korta vågräta streck i maskintryck på bottenfärgen. De tre förstnämnda objekten framträda utmärkt även på långt håll, medan myrmarkerna ej alls kunna uppfattas från skolbänken. I denna stora skala kunde de ha varit värda sin egen färg, så stor utbredning som de ha i landet. Hur lämpligen bort förfaras med de skoglösa hedarnas beteckning är kanske mera problematiskt. Furuskog har låtit dem ingå i skogsmarken, men beteckningen skog m.m. för t.ex. Ölands alvar gör ingen glad.

En kartas framställningskostnad är emellertid i hög grad beroende av de använda färgernas antal, och redaktören har här behövt färger

för annat ändamål. Han har fallit för frestelsen att i kartbilden försöka inarbeta en om ock nödtorftig relief. Den behärskar matt fjällområdet och genombryter diskret skogstäckets utan att nivåförhållandena och morfologien tillräckligt tydligt komma till uttryck på något avstånd. Vilseledd kan man också bli. Södra Dalarna och Hälsingland verka från skolbänken som högre bergland än resp. norra Dalarna och Härjedalen, delvis beroende på att nivåzonen 200—500 m angivits med en optiskt starkare färg än närmast ovanför liggande. Kombinationsförsöket torde knappast kunna anses som alldeles lyckat. Kartan skulle sannolikt vunnit på, om nivå- och landformsbeteckning uteslutits.

Med sin dominerande vackra gröna färg gör kartan ett varligt och glatt intryck. Tack vare den annars inte så lyckade morfologien har emellertid de största rullstensåsarna i Mälardalen kunnat inläggas, vilket med intresse noteras. Höjdsiffror förekomma även på rätt små sjöar. En förträfflig nyhet är, att dessa i möjligaste mån försetts även med djupsiffror. Inadvertenser i generaliseringen kunna ju inte alltid undvikas, men när kulturmarken i Bleking fördelas tämligen jämnt över landskapet, bli de för stora.

En i vedertagen mening rent fysisk karta över Sverige i samma stora skala vore nu något att stilla bedja om. En sådan skulle fylla ett länge känt behov.

ARVID BERGDAHL.

MEDDELANDEN

Uppsvenska kretsen av Geografilärarnas förening hade sitt ordinarie höstmöte i Västerås söndagen den 26 september. Ett 35-tal deltagare från skilda delar av kretsen samlades först till en gemensam lunch å Hotell Aros. Därefter gav lektor Sven Elvius en livfull och intressant demonstration av Västerås' äldre stadsdelar, domkyrkan och läroverket. Medlemmarna samlades sedan till föreningssammanträde å läroverkets geografiska institution. Mötet öppnades av professor Hans W:son Ahlmann. Föreningen beslöt att för detta år ej uppta någon särskild årsavgift till kretsen. Uppdrogs åt arbetsutskottet att arrangera en kurs i fysisk geografi med exkursioner i Stockholm. Undertecknad

höll ett kortare föredrag över ämnet: »Stoffet i realskolans geografiundervisning», och lektor O. G. E. Erdtman demonstrerade en del av honom uppräntade kartor, lämpliga att använda vid geografiundervisningen.

Efter kafferasten på Djäkneberget ägde en geografisk exkursion rum till Vallby under ledning av lektor Elvius. Klockan 4 samlades detagarna å Svenska metallverken. Under ingenjör Jönssons ledning fingo vi företa en rundvandring så viktiga industri, som enbart i Västerås sysselsätter 1.300 arbetare.

Sammankomsten avslöts med middag å Stadshotellet. Tack vare lektor Elvius' och adjunkt Walldéns uppoftande arbete blev mötet ett både instruktivt

genom denna storslagna för vårt land och roande avbrott i vardagligheten.

J. Westin.

Vänerkretsen av Geografilärarnas riksförening hade den 17 oktober möte, då ett 20-tal geografilärare från städerna runt Vänern samlades i Kristinehamn, där lektor Erik Wiman åtagit sig värdskapet och ordnat för en trevlig samvaro. Innan huvudparten av mötesdeltagarna anlände med Laxåståget höll lektor Wiman ett föredrag om traktens natur och uppehöll sig då särskilt vid ekgränsens växtgeografiska beskaffenhet och topografiens förhållande till berggrundssprickor. Dessas förhållande till mineralcementation, sprickdiabasgångar, hyperitlagergångar och kambriska sediment demonstrerades på olika sätt under föredraget, som representerade hittills otryckta undersökningar. Adjunkt Axel Löf bjöd främlingarna på en biltur till Fyren och demonstrerade områdets natur och historia.

Årsmötesförhandlingarna började därefter å restaurant Kungsporten. Styrelsen omvaldes och består av: lektor Per Stolpe, Karlstad, ordf., rektor Jalmar Furuskog, Filipstad, adjunkt Olga Falk, Karlstad, lektor Erik Wiman, Kristinehamn, lektor Valfrid Holst och rektor Thekla Thunberg, Skövde. Den senare sekreterare och kassaförvaltare.

Efter årsmötesförhandlingar följde föredrag av adjunkt Nat. Svanholm, Skövde betitlat »Den elementära geografiundervisningens kris» samt av lektor Per Stolpe »Om förekomsten av stora brister i de elementära geografiska begreppen beträffande Sveriges geografi». På inledningsföredragen följde en livlig diskussion ej blott om orsakerna till dessa brister utan även om olika möjligheter att avhjälpa dem. Adjunkt Svanholm demonstrerade de kartblanketter, han utarbetat för att göra ett namnförhör snabbt och effektivt.

Till slut gav rektor Thunberg ett kort referat över riksmötet i Göteborg. Dagen avslutades med en gemensam middag.

Ett förslag att ordna en geografisk exkursion under våren eller försommaren å därför lämpad plats godkändes.

Västra kretsen har haft sammanträde måndagen den 22 nov. på Vasa högre allm. läroverk i Göteborg. Därvid demonstrerade lektor S. Swedberg läroverkets geografiska institutioner. Fil. lic. Allan Weinhagen höll föredrag om Några synpunkter på geografisk skolfilm, varpå följde diskussion. Dessutom visades filmen Sveriges geografi, del 1.

Södra kretsen höll sammanträde tillsammans med Geografiska föreningen i Lund söndagen den 14 november. Föredrag höllos av docent Arne Sandell om Fennoskandias randområden och av professor Helge Nelson om Världens aktuella råvaru- och livsmedelsproblem.

Uppsvenska kretsen av Geografilärarnas förening, Historielärarnas förening samt Sveriges Flotta hade den 27 nov. ett gemensamt möte på Handelshögskolan i Stockholm. Professor O. Jonasson, Göteborg, höll därvid föredrag över »Den svenska transoceaniska sjöfartens historia och geografiska utbredning intill tiden för utbrottet av det andra världskriget». Framställningen byggde på en av prof. Jonasson upprättad karta över den svenska världssjöfarten 1937.

Medlemmar uppmanas att till kretssekreterarna insända uppgift på ändrad adress, så att Geografiska notiser kan komma dem regelbundet tillhanda.

Upprop till huvudlärarna i geografi (infört i nr 2) rörande undersökning av skolornas geografiinstitutioner utsändes till läroverken i särtryck.

Geografisk läsebok utarbetad för skolbruk

Henning Olsson och Ivar Sefve

LAND OCH FOLK

- Del I: Hav och land. Europa. 368 sidor. Inb. kr 5: —, netto för skolor 3: 90. Lärarex. 2: 65 inklusive skatt (Bonnier).
- Del II: Asien och Afrika. 348 sidor. Inb. kr 5: —, netto för skolor 3: 90. Lärarex. 2: 65 inklusive skatt (Bonnier).
- Del III: Australien och Amerika. 350 sidor. Inb. kr 5: 50, netto för skolor 4: 40. Lärarex. 2: 90 inklusive skatt (Bonnier).

Godkända av Statens läroboksnämnd.

Ett bra typexempel på en god läsebok

Förf. har en erkännansvärd förmåga att få fram aktuella förhållanden och frigöra sej från turistiklichéer och traditionella betraktelsesätt.

Alrik Larsén i Folkskollär. Tidn.

Klart och redigt, medryckande och intresseväckande äro de olika kapitlen berättade. Skildringen är fri från den mer eller mindre konstlade metodik, vilken alltför ofta åtminstone förr kunde verka tyngande. En pappa är glad åt att det finns böcker som dessa för hans barn. Dessa skildringar väcka lusten att veta ändå mera om länder och folk och de äro fria från falsk sentimentalitet.

McB. i Stockholms-Tidningen.

— en häpnadsväckande förmåga att berika framställningen med värdefulla, intressanta och lärorika fakta, men samtidigt att undvika att därigenom göra texten tung eller hårdsmält. — Det mest frappanta intrycket man får, när man läser boken, är: vederhäftighet. Denna geografiska läsebok är genom sin karaktär av en synnerligen lycklig syntes mellan en mångsidig och rik kunskap, en kritisk förmåga att sovra och ett ledigt, pedagogiskt uttryckssätt en verklig ackvisition för våra skolor. — Det kan dock inte hjälpas, att Olssons bok står som en skolläsebok i en klass för sig.

Karl-Erik Näsmark i Tidn. för Sveriges Läroverk.

SVENSKA BOKFÖRLAGET

Nyheter från Norstedts

Världskarta

av Furuskog, fysisk karta i van der Grintens projektion. Skala 1 : 20 000 000, format 215 × 170 cm.

Uppf. på väv med stavar exkl. skatt 52.— kr.

Karta över Europa

av Ehlin-Söderlund, natur- och kulturgeografisk karta. Skala 1 : 2 500 000.

Nyss utkommen!

Uppf. på väv med stavar exkl. skatt 65.— kr.

Karta över Bibelns länder

av Furuskog, fysisk karta. Skala 1 : 2 000 000.

Nyss utkommen!

Uppf. på väv med stavar exkl. skatt 36.— kr.

Filmbilder

ett stort urval bildserier för Geografi — Kristendom — Historia.

Filmskiptikon

av Zeiss-Ikons fabrikat, Aviso II.

Pris inkl. skatt 376.— kr.

Kartor och filmbilder
sändas till påseende.

P. A. NORSTEDTS & SÖNER
Skolavdelningen STOCKHOLM